

SEMPOZYUM DEĞERLENDİRMESİ
IV. Uluslar Arası Güney Doğu Avrupa Türkolojisi Sempozyumu:
“Hafız Ailesinin Başarı Öyküsü”

Şefaettin SEVERCAN
Prof.Dr. , Erciyes Ü. İlahiyat F.
severcan@erciyes.edu.tr

Sempozyum 03-07.12.2007 tarihleri arasında Hırvatistan'ın başkenti Zagreb'de yapıldı. Prof.Dr. Nimetullah Hafız, Prof.Dr. Tacide Hafız ve biricik kızları Ayla Hafız'dan çırpınırcasına gayretleri ile gerçekleştirdikleri bu sempozyum serisinin ilkini, 2000 Eylül'ünde Prizren-Kosova'da; ikincisini 2002 Eylül'ünde Mostar-Bosna'da, üçüncüsünü 2005 Eylül'ünde Kotor-Karadağ'da yaptıklarını dinlerken gözlerindeki onurlu pırıltıyı görmemek mümkün değildi.

2000 Mart'ında Balkan Türkleri Araştırma Merkezi (BALTAM)'ni kuran Nimetullah Hafız ve Tacide Hafız her yıl BALTAM adında kitap boyutlu bir dergi çıkarmaktadırlar. Balkan Türkleri denilince, Balkanlar'da Türkoloji denilince, Balkanlar'da kültürel ve ilmî faaliyetlerden söz edilince hemen bu fedakâr aile akla geliyor. Sempozyuma Balkanlar'dan gelen yüze yakın bilim insanının onları çok iyi tanımaları, onlarla sıcak ve içten kucaklaşmaları ve onlara saygı sunmaları bu ailenin, bölgenin bilim dünyasında ne kadar sevildiklerini gösteren bir fotoğraf olarak yer etti zihnimde.

02 Aralık 2007 Pazar günü yerel saatle saat 15.30 sıralarında Zagreb hava alanına geldik. Bizi dışarıda bekleyen taksilerle Sava nehri üzerinden geçip, insanı 18. yüzyıla taşıyan temiz, düzenli, plânlı, sevecen ve sıcak ruhlu Zagreb sokaklarından süzülerek yüz yılı aşkın geçmişiyile 18. yüzyılın bir parçası olan Palas Otel'e geldik. Tacide Hanımefendi ve Nimetullah Beyefendi'nin sevgiliye

gül verir gibi heyecanlı ve sevgiliden gül alır gibi nezaketli karşılamarından sonra odalarımıza yerleştik. Ertesi gün saat 9.30'da otelden çıkıp bizi sanki 18. yüzyıla götüren zaman tüneline yürüyerek sempozyumun açılış töreni ve açılış oturumun yapılacağı Mimara Müzesi'ne geldik.

Sırbistan'ın dağılma sürecinde ölenler ve tüm dünyada terör sonucu hayatını kaybedenler için yapılan saygı duruşunun arkasından, sudan yapılmış saksıya yaseminler dize gibi sözlerini özenle sıralayan Tacide Hanımefendi'nin sunuculuğu ile başlayan açılışta evvela, Hırvatistan Cumhuriyeti Başkanı Sayın Stjepan Mesic'e sempozyumu himayelerine kabul ettikleri için teşekkür takdim edildi. Daha sonra sempozyuma katkıları olan diğer kurumlara teşekkürler takdim edilerek protokol ve selamlama konuşmalarına geçildi. Evvela Nimetullah Hafız, yaklaşık yedi yıldır yaptıkları organizasyonları, Balkan Türk kültürüne katkıları ve getirdikleri canlılığı gayet mütevazı bir üslup ile dile getirdi. Daha sonra Hırvatistan Cumhurbaşkanlığı Bilim Danışmanı Prof.Dr. İzzet Aganaviç, Zagreb Üniversitesi Felsefe Fakültesi dekan vekili Prof.Dr. Boraz ve Prof.Dr. Reşat Genç birer selamlama konuşması yaptılar.

Sempozyumun açılış bildirisini, Prof.Dr. Talat Halman kızı Defne Halman ile birlikte sundular. "Çağlar Boyu Türk Sanatları" adlı bildirisini, yaratılıştan başlayarak Cumhuriyet dönemine kadar, slayt gösterileri eşliğinde ve bir tiyatro tadında İngilizce olarak sundular. Sempozyumda bildiriler Türkçe, Hırvatça ve İngilizce olarak sunuldu.

Hafız ailesinin biricik kızları Ayla Hafız'ın kendisi gibi güzel, selis ve anında mütercimliği eşliğinde, üç gün sabahtan akşama soluksuz devam eden oturumlarda yüzü aşkın bildiri içinde dikkatimi çeken bildirilerden bazı notları sizlerle paylaşmak istiyorum.

Azra Abadzic-Navaey-Hırvatistan

Azra, "Hırvatistan Tarih Kitaplarında Türklerin Tanıtımı" adlı tebliğinde Osmanlı Türklerinin Hırvat tarih kitaplarında oldukça olumsuz ele alındığını söyleyen Azra'nın Osmanlılarla ilgili, ders kitaplarından verdiği örneklerden birkaçı şöyledir:

"Türkler güç kullanan, her savaşı cihat kabul eden dinî fanatiklerdir."

"Türkler köyleri basan, annelerinin kucaklarından çocuklarını zorla alan ve bu çocukları satan güçlerdir."

“İki binli yıllara kadar bu içerikte bir çok olumsuz cümle var iken, 1999-2003 tarihleri arasında bunlar önemli ölçüde kitaplardan çıkarıldı. Ancak az da olsa bazı olumsuz cümleler varlığını hâlâ devam ettirmektedir. “Türk Mutsuzluğu” başlıklı konular devam eden bu olumsuzlukların bir örneğidir. Objektif verilmeye çalışılan konularda da bir kısıtlılık hissedersiniz.”

Azra Abadzic-Navaey, “Hırvatistan’da ders kitaplarının milliliği Türklerle ilgili olumsuzluklarına bağlıdır. Bir kitap ne kadar Türklerin aleyhinde ise o kadar millidir, anlayışı vardır. Bu anlayış mutlaka değişmelidir. Bu çeşit bilgilerin asla kaynakları yoktur ve tamamen tek taraflı yazılmışlardır. Yakın gelecekte zor görünse de bunların mutlaka değişmeleri gerekir. Türklerle ilgili bilgilerin doğru olanlarının tarih kitaplarında yer alması umuduyla saygılar sunar, teşekkür ederim.” diyerek sözlerini tamamladı.

Stipica Grgic- Hırvatistan

Stipica, “Hırvat Kamuoyu ve Jön Türkler” adlı tebliğinde, “Hırvat kamuoyunda Jön Türklerle ilgili değerlendirmelerin hiç iyi olmadığını, tamamen aleyhte olduğunu söyleyerek Jön Türklerle ilgili metinlerde şaşkınlık ve endişe veren bir bakış açısı olduğunu ifade etti. Yine Hırvat kamuoyuna göre II. Abdülhamit’in liberal bir sultan olması beklenirken tam aksine çok tutucu çıktığını ve özgürlükleri kısıtladığını” söyledi.

Prof. Dr. Şefaettin Severcan-Türkiye

Severcan, “Dönem Kaynaklarında Fransa’dan Kanuni’ye Gelen İki Mektup ve Osmanlı Büyüklüğü” adlı bildirisinde Fransa Kralı’ndan Kanuni Sultan Süleyman’a gelen iki yardım talebini ve Osmanlı’nın bunlara cevaplarını, görgü tanıklarının ana kaynaklardaki belgeleriyle ortaya koydu.

Severcan’a göre, “Fransa kralları ne zaman ihtiyaç duysalar derhal Devlet-i Âl-i Osman’a yardım için başvurmakta tereddüt etmediler. Osmanlı Devleti de çok önemli riskleri göze alarak onlara yardım etmekte tereddüt göstermedi. Osmanlı Sultanı büyüklüğünün gereğini yerine getirdi ve her defasında Fransa’yı parçalanmaktan, Fransızları perişan olmaktan kurtardı. Tebliğ metninde belgeleri sunulan bu iki yardım talebine karşılık Devlet-i Âl-i Osman’ın biri deniz ikisi kara olmak üzere yaptığı bu üç büyük savaşın sonuçlarının Osmanlı kadar Fransa açısından da önemi apaçık ortadadır.

Türk-Fransız ortak tarihinin bu önemli dilimini günümüz Fransız idarecilerinin ve Fransız halkının hatırlamasına ve Türkiye'ye ve Türk Milletine karşı tavırlarını yeniden değerlendirmelerine ihtiyaç olduğunu belirten Severcan, umarım bu tebliğ bu değerlendirmeye küçük de olsa bir katkı sağlar." diyerek sözlerini bitirdi.

(Severcan'ın bu tebliği "Bilimname" nin XII. sayısında yayınlanmıştır.)

Akademik Jasar Redzepagic-Kosova

"Tarihi Gerçekler, Osmanlı İdaresinin Etkisi ve Anadolu Tarikatlarının ve Kurumlarının Kurulmaları - Derviş Tarikatlarının Balkan Topraklarında Gelişmelerinin Önemli Nedenleri" adlı tebliğinde Jasar Redzepagic şunları dile getirdi:

"İslam Kosova bölgesine Türklerden (Osmanlılardan) çok önceleri geldi. Kosova'da bulunan 1238 tarihli bir cami kitabesi bunu açıkça ortaya kor. Osmanlılarla birlikte gelişen Ortodoks Nakşi, Kadiri tarikatları Müslümanlaşmayı artırarak yaydı. Camiler, tekkeler dinî bir medeniyet oluşturdu. Bu gelişmelerin motor gücü dervişlerdi. Onların en görkemlisi Sarı Saltuk oldu.

Makedonya'daki tekkeler Anadolu'dan hemen sonra ortaya çıkmışlardır. Derviş tarikatlarının gelişmesinin en önemli sebebi, Anadolu'dan gelen ilk dervişler bu bölgede toprağı işledi, bağcılık yaptı, yerli halklarla günlük hayatı, ekonomik hayatı paylaştı. Bu derviş tekkeleri içinde Bektaşiliği özellikle zikretmemiz gerekir.

Bir dinleyici, Jasar Redzepagic'in "İslam Kosova bölgesine Türklerden (Osmanlılardan) çok önceleri geldi." iddiasının doğru olmadığını ileri sürdü. Bunun üzerine Prof. Dr. Nimetullah Hafız: "Osmanlı öncesi Kosova'ya gelenlerin Araplar olmadığını yine önceki Müslüman Türkler olduğunu" söyleyerek hem itiraza destek verdi hem de Jasar Redzepagic'in "İslam Kosova bölgesine Türklerden (Osmanlılardan) çok önceleri geldi." iddiasının arka plânında yer alan Kosova'ya İslamı Araplar getirdi düşüncesine cevap verdi.

Tebliğci Jasar Redzepagic: "Bulgaristan'da bulunan birtakım taş yazıların da Osmanlı öncesi bölgede İslamın varlığını desteklediğini" söyleyerek iddiasını yeniledi. Bu defa yeniden söz alan Nimetullah Hafız: "Bu taşlar Osmanlı öncesi Bulgaristan'a gelen Türklerin Müslüman Türkler olduğunu kanıtlar." diye cevap verdi. Tebliğci, "Bazı şeyleri göz ardı etmemek iyi araştırmak gerekir." diyerek

tartışmayı sona erdirdi.

Prof. Dr. Mirjana Teodosjević – Sırbistan

“Belgrat’ta Türkçe Kökenli Toponimler” adlı tebliğinde Mirjana, Belgrat’da Osmanlı döneminden kalan yer adları, mahalle ve sokak adlarının korunduğunu, ancak cami ve mescitlerin yok edildiğini söyledi. Bugün hiç mescit yok, sadece bir cami var diyen Mirjana bunların dışında iki “konak” ve bir “kapalı çarşısı” varlığını sürdürdüğünü belirtti.

Mr. Aktan Ago – Makedonya

“Makedon Halk Edebiyatı derleyicisi Makro Cepenkov’un Eserlerinde Türkçe Dil Unsurları” adlı tebliğinde Türkçe kelimelerin 16. ve 17. yüzyıllarda Makedon diline girmeye başladığını söyleyen Aktan, Marko’nun eserlerinde kelimelerin %45’i Türkçe, %38’i Arapça ve %17’sinin Farsça olduğunu belirterek bunları çeşitli örneklerle anlattı.

Aktan, Marko’nun Makedon dilinde karşılığı olan kelimelerin bile Türkçesini kullandığını tespit ettiğini söyledi ve bu tespitini yine çok sayıda örnekle dile getirdi.

Marta Andrić – Hırvatistan

Marta, “Slavonya Halk Bilimi Betimlemelerinde Türkçe Sözcükler” adlı tebliğinde Slavonya bölgesinin 200 yıl Osmanlı toprakları içinde ve Osmanlı egemenliği altında kaldığını ve Türkçeden Hırvatçaya giren bir çok kelimenin bu dönemde alındığını dile getirdi. Marta, egemen oldukları dönemde Osmanlı Devleti’nin bu bölgeye bir modernleşme getirdiğini ve Hırvatçaya giren Türkçe kelimelerin önemli çoğunluğunun bu modernleşme ile olduğunu ileri sürdü. Özellikle İstanbul’dan gelen kumaş ve çiçek isimleriyle bu iddiasını örneklendirdi.

Bu tebliğin arkasından yine Hırvatistan’dan Prof. Dr. Maslina Ljubčić, Hırvat diline İtalyanca’dan girmiş bazı kelimelerin de daha önce İtalyanca’ya girmiş Türkçe asıllı kelimeler olduklarını söyledi.

Mr. Taner Güçlütürk – Kosova

“Gora Halk Edebî Verimlerinde Türkçenin Yeri” adlı tebliğinde Taner, Goralıların Kosova Arnavutluk sınırında kalan köylerde yaşayan halklar oldu-

ğunu belirttikten sonra, Gora'ya İslamın Osmanlılar'dan önce geldiğini ifade etti. Taner'e göre, Osmanlılar bölgeye gelince Goralılar derhal Osmanlılara iltica ederler ve Osmanlıların Balkanlarda ilerlemelerine yardımcı olurlar. Plevne ve Çanakkale savaşlarında Osmanlı ordusu içinde savaşarak bağlılıklarını göstermişlerdir. Gora halk edebiyatında Türkçe bir kıta şöyledir.

“Türklerin gemisi kırmızı direkli

İçindeki askerler aslan yürekli

Düşman gemileri yeşil direkli

İçindeki askerler tavşan yürekli”

Prof. Dr. Gönül Ayan –Türkiye

“Taşlıcalı Yahya Bey'in Şiirlerindeki Duygu ve Düşüncelerine Bir Bakış” adlı tebliğinde, aslen Arnavut olan Yahya Bey'in 16. yüzyıl milli şairlerinden biri olduğunu söyleyen Ayan'a göre Yahya Bey tam bir Osmanlı hayranıdır. Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman dönemlerinde birçok savaşa katılan Yahya Bey, Kanuni Sultan Süleyman'a sunduğu Divan'ında Osmanlı hanedanını Hz. Muhammed (s.a.v)'e dayandırır.

Dr. Yaşar Kalafat – Türkiye

“Halk Mistizminde Osmanlı-Türk Devlet Tefekkürü” adlı tebliğinde Kalafat, Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki varlığını tasavvuf figürlü, felsefî çizgiler taşıyan bir üslup ile detaylı şekilde dile getirdi.

Prof. Dr. Aleksander Lopasic – İngiltere

“Akdeniz Folklorunda Türk Osmanlı Varlığı” adlı tebliğinde Aleksander Lopasic,, Akdeniz folklorunda ve özellikle İtalyan Rönesansında ve folklorunda Osmanlı varlığının çok çok önemli etkileri olduğunu ifade etti. Bu etkinin somut örneklerinin oldukça fazla olduğunu söyleyen Aleksander, Korçun adasında Hristiyan Müslüman açısının kayb olduğunu, burada halkın Hıristiyan kahramanlardan değil de Müslüman kahramanlardan bahsettiğini ve Korçun halkının Osmanlılar sayesinde ayakta kalabildiğini dile getirdi.

Sempozyum Kulis Notları

Sempozyum süresince kahve aralarında ve akşam yemeklerinden sonra çay sohbetleri esnasında katılımcıların kulis sohbetlerinden bazılarını -kendile-

rinden izinli olarak- not alma imkanım oldu. Bu notların bir kısmını da sizlerle paylaşmak istiyorum.

Dr. Vesna Cul. Konstantinovic - Hırvatistan

Hırvat Anti-faşist Derneği Başkanı olan Dr. Vesna Cul. Konstantinovic'e "anti-faşist" sözünden neyi kastettiklerini sordum.

"Anti-faşist: Hırvatistan'da yeni faşistlere karşı sosyalizmi benimseyen ve faşizme karşı olanların birliğidir." diye cevapladı. Vesna'nın derneklerinde hoş geldin konuşmasında:

"Biz ortak geçmişimize saygı duyuyoruz, sınırlar bizi ayıramaz. Gelecekte yeniden birlikte olacağız..." sözleri büyük alkış aldı.

Prof. Dr. Hamdi Hasan -Makedonya

Hamdi Hasan'ın anlattıklarından şu notları alabildim:

"Balkanlarda özellikle Makedonya'da Atatürkçü aydınlar ne Atatürk'ü ne de İslamı biliyorlar. Bunlar İslama karşıtlık yaparak aynı zamanda Atatürk'e karşıtlık yapıyorlar. Bunların bir kısmı da -asında bunlar din karşıtıdır- faaliyetlerini Atatürkçülük arkasında yapıyorlar. Sizler Türkiye'den bizleri anlayamazsınız! Bizim toplumumuza sağlıklı bir İslam eğitimi gerek. Bunun için İslamı doğru anlatan kitaplara ihtiyacımız var."

"Ben üniversitede "İslam Medeniyeti Tarihi" adlı ders açtım. Ancak bu dersi vermeme uygun görmediler. Ben de "Türk Medeniyeti" dersi açtım şimdi bu dersi okutuyorum..."

Prof. Dr. Dimitri Vasiljev – Rusya

Dimitri Vasiljev, Rusya'dan Kuzey Kutbuna yakın Sibiry bölgesine sürgüne gönderilen iki Rus aydınından biri diğerine "Biraz da siyasi fıkra anlatalım." deyince, diğeri "Hayır o zaman bizi sürgüne gönderirler." diye cevap verip fikrasını anlattı.

Prof. Dr. Cengiz Hakov, Dr. İsmail Cambazov ve İsmail Çauşev- Bulgaristan

Sempozyuma Bulgaristan'dan katılan bu üç bilim adamı ile kendi istekleriyle gerçekleştirdiğimiz iki uzun görüşmede Cengiz Hakov, Sofya İslam Enstitüsü'nün Kur'an Kursu ve imam yetiştiren bir okul haline gelme tehlikesiyle karşı karşıya

olduğunu, okul idarecilerinin hümaniter bilimleri ihmal ettiklerini ifade etti. Bu tehlikenin önlenmesi için gayret gösterilmesini talep etti.

Sofya İslam Enstitüsü'nün ilk kurucusu olan Dr. İsmail Canbazov da Enstitüyü bir heyecanla açtıklarını, ancak yeterli öğretim elemanı bulamadıklarını, buldukları ilk altı öğretim elemanının dini bilgi seviyelerinin çok yetersiz olduğunu ancak bunlarla öğretime başlamak zorunda kaldıklarını söyledi. Aynı şekilde öğrencilerin de başka okullara girememiş, hatta bir kısmının lise dahi bitirememiş çok zayıf öğrenciler olduğunu ve yine zorunlu olarak bu öğrencilerle öğretime başladıklarını anlattı. İlk öğretim elemanları ve öğrencilerin durumlarının bu çerçevede olduğunu dolayısıyla sadece bunlara bakarak Enstitü hakkında varılacak kanaatin doğru olmayacağını dile getirdi. Önümüzdeki yıllarda öğretim elemanı ve öğrenci kalitesiyle birlikte öğretim seviyesinin yükseleceğini ve bunun ilk belirtilerini görmeye başladıklarını söyledi.

İsmail Çauşev de Türkiye'den gelen öğretim elemanlarının Bulgaristan Müslümanlarını küçük gördüklerini, onlara insanlık ve medeniyet getirmek için fakülteye geldiklerini söylediklerini ifade ederek, bu durumdan çok üzüldüklerini ve şikayetçi olduklarını söyledi. "Biz dini onlar kadar bilmiyorsak bu bizim suçumuz değil, bu bizi küçük görmelerini, bizi aşağılamalarını gerektirmez. Biz dini onlar kadar iyi bilmiyorsak bu 40-50 yıl Rus presinde kalmamızdır." diye yakındı.

Benden Türkiye'de İlahiyat Fakülteleri programlarını anlatmamı istediler. Ben de Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ni esas alarak ayrıntılı şekilde programları anlattım. Çok memnun oldular ve Bulgaristan'da bir buçuk, iki milyon Müslüman Türk var. Sizden daha yapıcı ve daha çok ilgi bekliyoruz dediler.

Prof. Dr. Talat Halman

Ülkemizin ilk kültür bakanı Prof. Dr. Talat Halman ve kızı Defne Halman ve Prof. Dr. Taciser Onuk ile Zagreb-Palas lokantasında Sempozyumun ilk günü akşam yemeğini birlikte yedik. Şakalı, esprili ve keyifli bir yemek oldu. Bir dünya vatandaşı kimliğinde konuştuğu imajı veren Talat Halman'a Çankaya davetinde Cumhurbaşkanı Sayın Abdullah Gül ile neler görüştünüz, eğer bir mahsuru yoksa dinlemeyi isterim dedim. Talat Bey:

"Hiçbir mahsuru yok anlatayım." dedi ve şunları nakletti:

"Bildiginiz üzere Halil İnalçık beyle beraberdik. Onun "Akdeniz Araştırma-

ları Merkezi” adlı Unesco’nun onayladığı, Yunanistan ve İspanya’nın kurduğu, bizim henüz kuramadığımız merkezin kurulmasını istedi. Cumhurbaşkanı Sayın Abdullah Gül buna sıcak baktı ve derhâl çalışmalara başlayarak “Akdeniz Araştırmaları Merkezi” ni kuralım dedi.

Halil Bey ikinci olarak, “Türk Edebiyatının Tanıtımı” için daha önce başlanılan bir dizi çalışmanın durduğunu, bunların yeniden başlatılmasını talep etti. Cumhurbaşkanımız bunu da hemen kabul etti ve derhal çalışmalara başlanabileceğini söyledi.

Halil Bey’den sonra ben de, “Cumhurbaşkanlığı senfoni orkestrasını zenginleştirerek ikinci hatta üçüncü senfoni orkestrası daha kurmasını” talep ettim. Köřkte bir buçuk saat kaldık, balık yedik, şarap içtik, Cumhurbaşkanı sade su içti.” diye görüşmeyle ilgili sözlerini bitirdi.